

gentem meam habens aliquid accusare. Propter A Isaiam prophetam ad patres nostros, dicens: Vade ad populum istum, et die ad eos: Aure audietis, et non intelligetis: et videntes videbitis, et non perspicietis. In crassatum est enim cor populi hujus, et auribus graviter audierunt, et oculos suos compreserunt, ne forte videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligent et convertantur, et sanem eos. Notum ergo sit vobis, quoniam gentibus missum est hoc salutare Dei, et ipsi audient. Et cum haec dixisset, exierunt ab eo Iudei, multam habentes inter se questionem. Mansit autem biennio toto in suo conducto: et suscepiebat omnes, qui ingrediebantur ad eum, praedicans regnum Dei, et docens quae sunt de Domino Iesu Christo, cum omni fiducia, siue prohibitione.

Explicit liber Actuum Apostolorum.

B. PAULI APOSTOLI

INCIPIT

EPISTOLA AD ROMANOS.

[Cap. I.] Paulus, servus Iesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem, qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri: per quem accepimus gratiam, et Apostolatum, ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus, in quibus estis et vos vocati Iesu Christi: omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Iesu Christo. Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis: quia fides vestra annuntiatur in universo mundo. Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio Filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis: obsecrans, si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. Desidero enim videre vos, ut aliquid impertiar vobis gratiae spiritualis ad confirmandos vos: id est, simul consolari in vobis, per eam que invicem est, fidem vestram atque meam. Nolo autem vos ignorare, fratres: quia saepe proposui venire ad vos (et prohibitus sum usque adhuc), ut aliquem fructum habeam et in vobis, sicut et in cæteris gentibus. Græcis ac Barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum: ita (quod in me) promptum est et

vobis, qui Romæ estis, evangelizare. Non enim erubesco Evangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudeo primum et Greco. Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est: Justus autem ex fide vivit. Revelatur enim ira Dei de cœlo, super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum qui veritatem Dei in injustitia detinent: quia quod notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestavit. Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, et divinitas: ita ut sint inexcusabiles. Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorifieaverunt, aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam: ut contumelii afflignant corpora sua in semetipsis: qui communaverunt veritatem Dei in mendacium: et coluerunt, et servierunt creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula. Amen. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiae: nam feminæ eorum immutaverunt naturalem usum, in eum usum qui est contra naturam. Similiter autem et masculi, relictio naturali usu feminæ, exarserunt in desideriis suis in D

^a Exegimus hasce Pauli, aliorumque Apostolorum Epistolæ juxta exemplar Vaticanicum a Martiano editas, ad fidem ms. cod. Palatini, qui in eadem

Vatic. Bibliotheca asservatur sub num. 57, et quem omnium antiquissimum invenimus, ac bone p^{re}cæteris notæ ac frugis.

invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, et mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quae non convenient, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absque fædere, sine misericordia. Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: et non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiant facientibus.

[Cap. II.] Propter quod inexcusabilis es, o homo omnis, qui judicas. In quo enim judicas alterum, te ipsum condemnas: eadem enim agis quæ judicas. Scimus enim quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc, o homo, qui judicas eos qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies judicium Dei? An divitias bonitatis ejus, et patientia, et longanimitatis contemnis? ignoras [Ms. ignorans] quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducit? Secundum autem doritiam tuam et imponitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi judicij Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus: iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam, et honorem, et incorruptionem querunt, vitam æternam: iis autem, qui sunt ex contentione, et qui non acquiescent veritati, credunt autem iniquitatim, ira et indignatio. Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum, et Græci: gloria autem, et honor, et pax omni operanti bonum, Judæo primum, et Græco: noui enim e-t acceptio personarum apud Deum. Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: et quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur. Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendantibus, in die, cum judicabit Deus occula hominum, secundum Evangelium meum, per Jesum Christum. Si autem tu Judæus cognominaris, et requiescis in lege, et gloriaris in Deo, et nosti voluntatem ejus, et probas meliora, instructus per legem, confidis te ipsum esse ducem cœcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ et

A veritatis in lege. Qui ergo alium doces, te ipsum non doces: qui prædictas non furandum, furaris: qui dicis non mœchandum, mœcharis: qui abominaris idola, sacrilegium facis: qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras (nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes, sicut scriptum est). Circumcisio quideam prodest, si legem ^b observes: si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est. Si igitur præputium justitias legis custodiat: nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur? et judicabit ^c id quod ex natura est præputium, legem consummans, te qui per litteram et circumcisionem prævaricator legis es? Non enim qui in manifesto, Judæus est: neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio: sed qui in abscondito,

B Judæus est: et circumcisionis cordis in spiritu, non litera: cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

[Cap. III.] Quid ergo amplius Judæo est? aut quæ utilitas circumcisionis? Multum per omnem modum. Primum quidem quia credita sunt illis eloquia Dei. Quid enim si quidam illorum non crediderunt? Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit. Est autem [Ms. enim] Deus verax: omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: Ut justiceris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris. Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram? (secundum hominem dico) Absit. Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum? Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in C gloriam ipsius: quid adhuc et ego tamquam peccator judicor? et non (sicut blasphemamur, et ^d sicut aiunt quidam nos dicere) faciamus mala ut veniant bona: quorum damnatio justa est. Quid ergo? præcellimus eos? Nequaquam. Censati enim sumus, Judæos et Græcos omnes sub peccato esse, sicut scriptum est: Quia non est justus quisquam, non est intelligens, non est requirens Deum. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Sepulerum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant; venenum aspidum sub labiis eorum, quorum os maledictione et amaritudine plenum est; velocius pedes eorum ad effundendum sanguinem; contritio et infelicitas in viis eorum, et viam pacis non cognoverunt; non est timor Dei ante oculos eorum. Scimus autem quoniam quæcumque lex loquitur, iis quæ in lege sunt loquitur: ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo: quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati. Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est, testificata a lege et prophetis. Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi, in omnes, et super omnes qui credunt in eum; non enim est

^a In Palatin. ms. contentiose magis ad Græcum textum, inter se invicem cogitationum accusantium, aut etiam defendantium, in die, etc.

^b Idem ms., custodias, pro observes: in Græcis aliquot libris φυλασσεις pro πρέσσης legitur.

^c Rectius saltem ad Græcum textum χρεῖται φύστεις ἀποβοτία, in Palatino ms. vocula id retinetur.

^d Repetit negandi particulam Palatin. ms., et non sicut aiunt, etc. j

distinctio. Omnes enim peccaverunt, et carent gloria Dei. Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemtionem quae est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiacionem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiae sua, propter remissionem praecedentium delictorum in sustentatione Dei, ad ostensionem justitiae ejus in hoc tempore: ut sit ipse justus, et justificans cum qui est ex fide Iesu Christi. Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non; sed per legem fidei. Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus legis. An Judæorum Deus tantum? nonne et gentium? Immo. Et gentium. Quoniam quidem unus est Deus ^b qui justificat circumcisioem ex fide, et præputio per fidem. Legem ergo destruimus per fidem? Absit; sed legem statuimus.

[Cap. IV.] Quid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Quid enim dicit Scriptura? Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam. Et autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum; ei vero qui non operatur, credenti autem in eum qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam ^c secundum propositum gratiae Dei. Sicut et David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum. Beatitudo ergo hæc in circumcisione ^d tantum inanet, an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata est Abrahæ fides ad justitiam. Quomodo ergo reputata est? in circumcisione, ^e an in præputio? Non in circumcisione, sed in præputio. Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiae fidei, quæ est in præputio; ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur et illis ad justitiam; et sit pater circumcisionis non iis tantum qui sunt ex circumcisione, sed et iis qui se etantur vestigia fidei quæ est in præputio patris nostri Abrahæ. Non enim per legem promissio Abrahæ aut semini ejus, ut heres esset mundi, sed per justitiam fidei. Si enim qui ex lege, hæredes sunt: ex inanita est fides, abolita est promissio. Lex enim iram operatur. Ubi enim non est lex, nec prævaricatio. Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solus,

A sed et ei qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrorum. (Sicut scriptum est: Quia patrem multarum gentium posui te) ante Deum, cui eredit, qui vivificat mortuos, et vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei: Sic erit semen tuum. Et non infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cum jam fere centum esset annorum, et emortuam vulvam Saræ. In reprobatione etiam Dei non hascitavit dissidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo: pleni-sime sciens quia quæcumque promiit, potens est et facere. Ideo et reputatum est illi ad justitiam. Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi

B ad justitiam: sed et propter nos, quibus reputabatur credentibus in eum, qui suscitavit Jesum ^b Christum Dominum nostrum a mortuis, qui traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.

[Cap. V.] Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum: per quem et habemus accessum, ⁱ per fidem in gratiam istam, in qua stamus, ei gloriamur in spe gloriae filiorum Dei. Non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus: scientes quod tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Utquid enim

C Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est? Vix enim pro justo quis moritur: nam pro bono forsitan ^j, quis audeat mori. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, ^j secundum tempus, Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus: multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius. Non solum autem: sed et gloriamur in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus. Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransivit, in quo omnes peccaverunt. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo:

^a Non addit *Christi* Palatinus ms., quod nomen Græcus quoque textus hic retinet.

^b Idem ms., qui justificavit, solemnni pronuntiationis virtutis pro justificabit, juxta Græcum δικτύωσει.

^c Verba secundum propositum gratiae Dei, in Palatinus ms. omnino non sunt. Ea Græci etiam plerique libri ignorant, ac puto, e Valesii lectionibus tantum prodierunt.

^d Atque hic duo verba tantum manet, Palatinus ms. nescit, juxta Græcum textum in plerisque melioris notæ ms. codicibus.

^e Pluræ hic Palatinus ms. habet, in circumcisione cum esset, an etiam in præputio. Græc. ἐν περιτομῇ

ὅτε ἡ ἀποβούσται.

^f In Palatino ms., cui credidisti, pro cui credidit. Et paulo post pluribus, sic erit semen tuum sicut stellæ cœli, quæ neque in Græco textu juxta melioris nota exemplaria resonant.

^g Addit Palatinus ms. nomen Deus, quod minime tam in Græco archetypo hic loci habebit.

^h Illic vero cum Græco exemplari nomen Christum Palatin. ms. tacet.

ⁱ Pressius Græca phrasι Palatin. ms., accessum fide in gratiam.

^j Verba secundum tempus, quæ neque in Græco textu habentur, Palatinus ms. omnino ignorat.

peccatum autem non imputabatur ^a, cum lex non pisset. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moyensem in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictum, ita et donum. Si enim unius delicto nulli mortui sunt: multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundavit. Et non sicut per unum ^b peccatum, ita et donum. Nam judicium quidem ex uno in condemnationem; gratia autem ex multis delictis in justificationem. Si enim unius delicto mors regnavit per unum: multo magis abundantiam gratiae, et donationis et justitiae accipientes, in vita regnabunt per unum Iesum Christum. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitae. Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita et per unius obditionem, justi constituentur multi. Lex autem subintravit, ut abundaret delictum. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia. Ut sicut regnavit peccatum in mortem: ita et gratia regnet per justitiam in vitam æternam, per Iesum Christum Dominum nostrum.

[Cap. VI.] Quid ergo dicemus? permanebimus in peccato, ut gratia abundet? Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? An ignoratis quia qui icumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consequunti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vite ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus: simul et resurrectionis erimus. Hoc scientes, quia verus homo noster simul crucifixus est, ut destruantur corpus peccati, et ultra non serviamus peccato. Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam vivemus cum Christo: scientes quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo. Ita et vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Iesu et Domino nostro. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus. Sed neque exhibeat membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes: et membra vestra arma justitiae Deo. Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim sub lege esitis, sed sub gratia. Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obedendum,

^a In instanti Palatinus ms., non imputatur, cum lex non est, cui lectioni Graecus quoque textus suffragatur.

^b Denou pressius Graeco exemplari, per unum peccatum, pro peccatum. Graec., δι' ἑνὸς ἀμαρτήσαντος. Nam judicium ex uno, prætermisso quidem.

^c Quæ et nonnulli Graeci codices prætereunt verba

A servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obditionis ad justitiam? Gratias autem Deo, quod fuistis servi peccati, obeditis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis. Liberati autem a peccato, servi facili estis justitiae. Humanum dico, propter infirmitatem carnis, vestre: sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiae, et iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiae in sanctificationem. Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiae. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam. Stipendia B enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita æterna, in Christo Iesu Domino nostro.

[Cap. VII.] An ignoratis, fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit? Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro. Itaque, fratres mei, et vos mortificati estis legi per corpus Christi: ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo. Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificantur morti. Nunc C autem soluti sumus a lege mortis, in qua delinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritus, et non in vetustate litteræ. Quid ergo dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum, peccatum revixit. Ego autem mortuus sum: et inventum est mihi mandatum quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, et per illud occidit. Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum. Quod ergo bonum est, mihi factum est D mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. Scimus enim quia lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, venumdatus sub peccato. Quod enim operor, non intelligo. Non enim quod volo ^f bonum, hoc ago: sed quod oли malum, illud facio. Si autem quod nolo, illud facio: consentio legi, quoniam bona est.

Domino nostro, Palatinus quoque ms. pescit.

^d Sed neque hæc duo verba, in illis, in eodem Palatino ms. habentur: quod et proprius est Graecæ litteræ.

^e In Palatino ms., ut fructificantur, ad Graecum exemplar, οὐ καρποφορήσωμεν.

^f Absolute in Palatino ms., non quod volo, hoc ago,

Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle, adiacet mihi : perficere autem bonum, non invenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio : sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio : jam [Ms. tac. jam] non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Invenio igitur legem volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet : condelector enim legi Dei secundum interiorum hominem : video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis. Ius felix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei ; carne autem legi peccati.

[Cap. VIII.] Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant. Lex enim spiritus vitae in Christo Jesu liberavit me a lege peccati et mortis. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem : Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Qui enim secundum carnem sunt, quae carnis sunt, sapienti. Qui vero secundum spiritum sunt, quae sunt spiritus sentiunt. Nam prudentia carnis, mors est : prudentia autem spiritus, vita et pax. Quoniam sapientia carnis inimica est Deo : legi enim Dei non est subjecta : nec enim potest. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu : si tamen Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Si autem Christus in vobis est : corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter justificationem. Quid si Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis : qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit [Ms. vivificavit] et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis. Ergo, fratres, debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini : si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. Quicumque enim Spiritu Dei agiuntur, si [Ms. tac. iii] sunt filii Dei. Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus : Abba (Pater). Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei. Si autem filii, et heredes : haeredes quidem Dei, coheredes autem Christi : si tamen compariimus, ut et congloriscemur.

sed quod odi, vocibus bonum et malum priori hocce loco penitus ignoratis, quae neque in Graeco textu habentur, sed ex Valesii lectionibus adscitae in Gracis libris fuerunt, vel ex subnexo huic isoculo post quatuor versus in Latinis.

* In Palatino ms. pro vivit, est vita, quemadmodum et in Graeco textu, ζωή.

A Existimo enim, quod non sunt condignae passiones bojus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis. Nam exspectatio creaturæ revelationem filiorum Dei exspectat. Vanitati enim creatura subiecta est non volens, sed propter eum qui subjecta ^b eam in spe : quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis, in libertatem glorie filiorum Dei. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit et parturit usque adhuc. Non solum autem illa, sed et nos ipsi primitias spiritus habentes ; et ipsi intrinsecos gemimus, adoptionem filiorum Dei exspectantes, redemptionem corporis nostri. Spe enim salvi sumus. Spes autem quae videtur, non est spes : nam quod videt quis, quid [Ms. qui] sperat? Si autem quod non videmus, speramus : per patientiam exspectamus. Similiter autem et Spiritus adjuvat infirmitatem nostram : nam quid oremus, sicut oportet nescimus : sed ipse Spiritus postulat pro nobis genitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret spiritus : quia secundum Deum postulat pro sanctis. Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Nam quo præscivit, et prædestinavit conformes fieri imagines Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinavit, hos et vocavit : et quos vocavit, hos et justificavit : quos autem justificavit, illos et glorificavit. Quid ergo dicemus ad hæc? si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum : quomodo non etiam cum illo omnia nobis dedit? Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat : quis est qui condemnat? Christus Jesus, qui mortuus est, immo qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Quis ergo nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an famæ? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? (sicut scriptum est: Quia propter te mortificarunt tota die: estimati sumus sicut oves occasionis). Sed in his omnibus superamus, propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura aliqua poterit nos separare a charitate Dei, que est in Christo Jesu Domino nostro.

[Cap. IX.] Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto : quoniam tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelites,

^b Illic pronomen *eam* tacet Palatin. ms., et pauli post nomen *Dei*, ubi dicitur, adoptionem filiorum Dei exspectantes, utrumque Graeco archety, o pressius.

* Rectius juxta Graecum Palat. ms. in futuro legit, donabit.

* Ut a plerisque Graecis miss., οὐτα δούλους, ita et in Palatino ms. verba, et virtutes desiderantur.

corum adoptio est filiorum, et gloria, et testamen-
tum, et legislatio, et obsequium, et promissa : quo-
rum patres, et ex quibus est Christus secundum
carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sœ-
cula. Amen. Non autem quod exciderit verbum Dei.
Non enim omnes qui ex Israel ^a sunt, ii sunt Israe-
lite : neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii :
sed in Isaac vocabitur tibi semen : id est, non filii
carnis, sed filii Dei ; sed qui filii sunt promissionis,
testimantur in semine. Promissionis enim verbum
hoc est : Secundum hoc tempus veniam, et erit Sa-
ca filius. Non solum autem illa : sed et Rebecca ex
uno concubitu habens, Isaac patris nostri. Cum
nihil nondum nati fuissent, aut aliquid boni egis-
sent, aut mali (ut secundum electionem propositum
Dei maneret), non ex operibus, sed ex vocante di-
ctum est ei : Quia major serviet minori, sicut scri-
ptum est : Jacob dilexi, Esau autem odio habui.
Quid ergo dicemus ? numquid iniquitas apud Deum ?
Absit. Moysi enim dicit : Miserebor cuius [Ms. cui]
misereor : et misericordiam præstabò cuius [Ms.
m] miserebor. Igitur non volentis, neque curren-
tes, sed miserentis est Dei. Dicit enim Scriptura
paraoni : Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostenu-
am in te virtutem meam : et [Ms. tac. et] ut an-
nulet nomen meum in universa terra. Ergo cu-
rult miseretur, et quem vult indurat. Dicis itaque
mi : Quid adhuc queritur ? voluntati enim ejus
non resistit ? O homo, tu quis es, qui respondeas
me ? Numquid dicit segmentum ei, qui se fixit :
vid me fecisti sic ? Au non habet potestatem sig-
nificandi, ex eadem massa facere aliud quidem vas in
morem, aliud vero in contumeliam ? Quod si Deus
vult ostendere iram, et notam facere potentiam
suum, sustinuit in multa patientia, vasa iræ, apta in
teritum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa
mericordiæ, quæ præparavit in gloriam. Quos et
levavit nos non solum ex Judæis, sed etiam ex gen-
tibus in Osee dicit : Vocabo non plebem meam, ple-
bem meam : et non dilectam, dilectam : et non mis-
ericordiam consecutam, misericordiam consecutam.
Perit : In loco, ubi dictum est eis : Non plebs mea
es : ibi vocabuntur filii Dei vivi. Isaias autem clá-
bat pro Israel : Si fuerit numerus filiorum Israel
inquam arena maris, reliquæ salvæ sient. Verbum
deum consummans, et abbrevians in æquitate : quia D
verbum breviatum faciet Dominus super terram : et
icut prædictit Isaias : Nisi Dominus Sabaoth reli-
quisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus,
et sicut Gomorrha similes fuissemus. Quid ergo di-
cemus ? Quod gentes, quæ non sectabantur ju-
stitiam apprehenderunt justitiam : justitiam au-
tem, quæ ex fide est. Israel vero sectando le-
gem justitiae, in legem justitiae non pervenit.
Quare ? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus :
fenderunt enim in lapidem offensionis, sicut

A scriptum est : Ecce pono in Sion lapidem offen-
sionis, et petram scandali : et omnis qui credit in eum,
non confundetur.

[Cap. X.] Fratres, voluntas quidem cordis mei,
et obsecratio ad Deum, sit pro illis in salutem. Te-
stimonium enim perhibeo illis, quod æmulationem
Dei habent, sed non secundum scientiam. Ignorantes
enim justitiam Dei, et suam querentes statueri,
justitiae Dei non sunt subjecti. Finis enim legis,
Christus, ad justitiam omni credenti. Moyses enim
scripsit, quoniam justitiam, quæ ex lege est, qui
fecerit homo, vivet in ea. Quæ autem ex fide est ju-
stitia, sic dicit : Ne dixeris in corde tuo : quis ascen-
det in cœlum ? id est, Christum deducere. Aut quis
descendet in abyssum ? hoc est, Christum a mortuis
B revocare. Sed quid dicit Scriptura ? Prope est ver-
bum in ore tuo, et in corde tuo : hoc est verbum
fidei, quod prædicamus. Quia si confitearis in ore
tuo Dominum Jesum, et in corde tuo credideris,
quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris.
Corde enim creditur ad justitiam : ore autem con-
fessio fit ad salutem. Dicit enim Scriptura : Omnis,
qui credit in illum, non confundetur. Non enim est
distinctio Judæi et Græci : nam idem Dominus om-
nium, dives in omnes qui invocant illum. Omnis
enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus
erit. Quomodo ergo invocabunt, in quem non credi-
derunt ? Aut quomodo credent ei, quem non audi-
erunt ? Quomodo autem audient sine prædicante ?
Quomodo vero prædicabunt, nisi mittantur ? sicut
scriptum est : Quam speciosi pedes evangelizantium
pacem, evangelizantium bona ! Sed non omnes obe-
dient Evangelio. Isaias enim dicit : Domine, quis
credidit auditui nostro ? Ego fides ex auditu, au-
ditus autem per verbum Christi. Sed dico : Numquid
non audierunt ? Et quidem in omnem terram exivit
sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum.
Sed dico : Numquid Israel non cognovit ? Primus
Moyses dicit : Ergo ad æmulationem vos adducam
in non gentem : gentem insipientem, in iram vos
mittam. Isaias autem audet, et dicit : Inventus sum
a non querentibus me : palam apparui iis, qui me
non interrogabant. Ad Israel autem dicit : Tota die
expandi manus meas ad populum non credentem,
et b contradicentem.

[Cap. XI.] Dico ergo : Numquid Deus repulit po-
pulum suum ? Absit. Nam et ego Israelita sum ex
semine Abraham, de tribu Benjamin. Non repulit
Deus plebem suam, quam præscivit. An nescitis in
Elia quid dicit Scriptura : quemadmodum interpellat
Deum adversum Israel ? Domine, prophetas tuos
occiderunt, altaria tua suffoderunt : et ego relicitus
sum solus, et querunt animam meam. Sed quid
dicit illi divinum responsum ? Reliqui mibi septem
millia virorum, qui non curvaverunt genua ante
Baal. Sic ergo et in hoc tempore, reliquæ secundum

^a Tacet idem ms. hic verbum sunt : mox neque
mia legit, pro neque qui, ad Græcum exemplar,
nō ὅτι.

^b Subjungit Palatin. ms., mihi, quod quidem pro-
nomen in paucis quoque e Græcis codicibus inve-
nire est.

electionem gratia salve facta sunt. Si autem gratia, iam non ex operibus : alioquin gratia jam non est gratia. Quid ergo ? quod quereret Israel , hoc non est consecutus : electio autem consecuta est : ceteri vero executi sunt : sicut scriptum est : Dedit illis Deus spiritum compunctionis : oculos , ut non videant, et aures , ut non audiant, usque in hodiernum diem. Et David dicit : Fiat mensa eorum in laqueum et in captionem , et in scandalum , et in retributionem illis. Obscurerunt oculi eorum , ne videant : et dorsum eorum semper incurva. Dico ergo : Numquid sic offenderunt ut caderent ? Absit. Sed illorum delicto salus est gentibus , ut illos emulcentur. Quod si delictum illorum divitiae sunt mundi , et diminutio eorum divitiae gentium : quanto magis plenitudo eorum ? Vobis enim dico gentibus : Quamdiu quidem ego sumi gentium apostolus , ministerium meum honorificabo , si quonodo ad emulandum provocem carnem meam , et salvos faciam aliquos ex illis. Si enim amissio eorum , reconciliatio est mundi : quae assumptio , nisi vita ex mortuis ? Quod si deliberatio sancta est , et massa : et si radix sancta , et rami. Quod si aliqui ex ramis fracti sunt , tu autem cum oleaster es , insertus es in illis , et socius radicis , et pinguedinis olivæ factus es , noli gloriari adversus ramos. Quod si gloriaris : non tu radicem portas , sed radix te. Dices ergo : Fracti sunt rami , ut ego inserar. Bene : propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas : noli altum sapere , sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit : ne forte nec tibi parcat. Vide ergo bonitatem , et severitatem Dei : in eos quidem , qui cederunt , severitatem : in te autem bonitatem Dei , si permaneris in bonitate , alioquin et tu excideris. Sed et illi , si non permanerint in incredulitate , inserentur : potens est enim Deus iterum inscrere illos. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro , ei contra naturam insertus es in bonam olivam : quanto magis ii , qui secundum naturam inserentur sua olivæ ? Nolo enim vos ignorare , fratres , mysterium hoc (ut non sitis vobis ipsis sapientes) , quia exercitas ex parte contigit in Israel , donec plenitudo gentium intraret , et sic omnis Israel salvus fieret , sicut scriptum est : Veniet ex Sion , qui eripiat , et avertat impietatem a Jacob. Et hoc illis a me testamentum : cum abstuleris peccata eorum. Secundum Evangelium quidem , inimici propter vos : secundum electionem autem , charissimi propter patres. Sine penitentia enim sunt dona et vocatio Dei. Sicut enim aliquando et vos non credidistis Deo , nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum : ita et isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam , ut et ipsi misericordiam consequantur. Conclusit enim Deus omnia in incredulitate : ut omnium misereatur. O altitudo divitiarum sapientie

^a Pressius ad Græcum exemplar , & τὴν παράστασιν , Palatin. ms. , in exhortatione , pro in exhortando.

^b Juxta aliquot Græcos libros , Πάτερ δέου-

A et scientia Dei : quam incomprehensibilia sunt judicia ejus , et investigabiles viæ ejus ! quis enim cognovit sensum Domini ? Aut quis consiliarius eius fuit ? Aut quis prior dedit illi , et retribuerit ei Quoniae ex ipso , et per ipsum , et in ipso sunt omnia : ipsi gloria in saecula [Ms. sc. sc.]. Amea.

[Cap. XII.] Obsecro itaque vos , fratres , per misericordiam Dei , ut exhibeatis corpora vestra hosti viventem , sanctam , Deo placentem , rationabilem sequium vestrum. Et polite conformari huic sacra sed reformamini in novitate sensus vestri : ut probatis quæ sit voluntas Dei bona , et beneplacens , et perfecta. Dico enim per gratiam quæ data est mil omnibus qui sunt inter vos : Non plus sapere quæ oportet sapere , sed sapere ad sobrietatem , et in B cuique sicut Deus divisit mensuram fidei. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus , omnia autem membra non eundem actum habent : ita unum corpus sumus in Christo , singuli autem alterius membra. Habentes autem donationes secundum gratiam , quæ data est nobis , differentes ; si prophetiam secundum rationem fidei , sive ministerium in ministrando , sive qui docet in doctrina , q exhortatur in exhortando , qui tribuit in simplicitate , qui praecest in sollicitudine , qui miseretur in bilitate. Dilectio sine simulatione. Odientes malum , et harentes bono : Charitate fraternitatis invicem dignentes : Honore invicem prævenientes : Sollicitudo non pigri : Spiritu ferventes : Domino servientes Spe gaudentes : In tribulatione patientes : Oratione constantes : Necessitatibus sanctorum communicantes Hospitalitatem sectantes. Benedicite persequentes vos : benedicite , et nolite maledicere. Gaudere et gaudentibus , flere cum flentibus : Id ipsum invicem sentientes : Non alta sapientes , sed humilites et sentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos Nulli malum pro malo reddentes : providentes bene non tantum coram Deo , sed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri potest , quod ex vobis est , et omnibus hominibus pacem habentes : Non vosne ipsis defidentes , charissimi , sed date locum ira Scriptum est enim : Mihi vindicta ; ego retribuo dicit Dominus. Sed si esurierit inimicus tuus , et illum : si sitit , potum da illi. Hoc enim facias , et bones ignis congeres super caput ejus. Noli vincere malo , sed vincere in bono malum.

[Cap. XIII.] Omnis ^b anima potestatibus sublimioribus subdita sit : Non est enim potestas nisi a Deo quæ autem sunt , a Deo ordinatae sunt. Itaque qui resistit potestati , Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt , ipsi sibi damnationem acquirunt : principes non sunt timori boni operis , sed mali. Autem non timere potestatem ? Bonum fac ; et bebis laudem ex illa : Dei enim minister est ubi bonum. Si autem malum feceris , time ; non enim

οίας ὑπερχρόνσας ὑποτάσσεσθε , in Palatino legitur , Omnis potestatibus sublimioribus subestate.

causa gladium pertat. Dei enim minister est : vindicta **A** in iram ei, qui malum agit. Ideo necessitate subditi esto eis, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim et tributa praestatis : ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita ; cui tributum, tributum : cui vectigal, vectigal : cui timorem, timorem : cui honorem, honorem. Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis ; qui enim diligit proximum, legem implevit. Nam : Non adulterabis : Non occides : Non furaberis : Non falsum testimonium dices : Non concupisces : et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur : Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio. Et hoc scientes tempus : quia hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim proprius est nostra salus, quam cum credidimus. Nox processit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis. Sicut in die honeste ambulemus ; non in comeditionibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitiis, non in contentione et emulatione, sed induimini Dominum Iesum Christum, et carnis curam ne feceritis in desideriis.

[Cap. XIV.] Infirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum. Alius enim credit se manducare omnia : qui autem infirmus est, olus [Ms. holera] manducet. Is qui manducat, non manducantem non spernat : et qui non manducat, manducantem non judicet : Deus enim illum assumpsit. Tu quis es, qui judicas alienum servum ? Domino suo stat, aut cadit : stabit autem : potens est enim Deus statuere illum. Nam aliud judicat diem inter diem : aliis autem judicat omnem diem : unusquisque in suo sensu abundet. Qui sapit diem, Domino sapit. Et qui manducat, Domino manducat : gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, et gratias agit Deo. Nemo enim nostrum sibi vivit, et nemo sibi moritur. Sive enim vivimus, Domino vivimus : sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus. In hoc enim Christus mortuus est, et resurrexit : ut et mortuorum et vivorum dominetur. Tu autem quid judicas fratrem tuum ? aut tu quare spernis fratrem tuum ? Omnes enim stabit in ante tribunal Christi [Ms. Dei]. Scriptum est enim : Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu : et omnis lingua confitebitur Deo. Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. Non ergo amplius invicem judicemus : sed hoc judge magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum. Scio, et confido in Domino Jesu, quia nihil commune [Ms. add. est] per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est. Si enī propter cibum frater tuus contristatur : jam non secundum charitatem ambulas.

^a Palatin. ms., sed induit Dominum, etc. Graece, ἀλλ' ἐνδύνασθε κύπρον.

^b Idem ms., offendis; Gr. προσκόπτει.

^c Alter in Palatino ms., placeat in bonam

Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est. Non ergo blasphemetur bonum nostrum. Non est enim regnum Dei, esca et potus : sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto : qui enim in hoc servit Christo, placet Deo, et probatus est hominibus. Itaque quæ pacis sunt, sectemur : et quæ sedificationis sunt, in invicem custodiamus. Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia quidem sunt munda : sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. Bonum est non manducare carnem, et non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. Tu fidem habes ? penes temetipsum habe coram Deo : Beatus, qui non judicat semetipsum in eo quod probat. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est ; quia non ex fide. Omne autem quod non est ex fide, peccatum est.

[Cap. XV.] Debemus autem nos firmiores imbecillitates [Ms. imbecillitatem] infirorum sustinere, et non nobis placere. Unusquisque vestrum proximo suo placeat ^c in bonum, ad ædificationem. Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est : Improperia improperantium tibi ceciderunt super me. Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt : ut per patientiam, et consolationem Scripturarum, spem habeamus. Deus autem patientiae et solitii, dei vobis id ipsum sapere in alterutrum secundum Je. um Christum : ut unanimes, uno ore honorificetis Deum, et patrem Domini nostri Jesu Christi. Propter quod suscipe invicem, sicut et Christus suscepit ^d vos in honorem Dei. Dico enim Christum Iesum ministrum suis circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum : Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est : Propterea confitebor tibi in gentibus, Domine, et nomini tuo cantabo. Et iterum dicit : Lætamini, gentes, cum plebe ejus. Et iterum : Laudate, omnes gentes, Dominum : et magnificate eum, omnes populi. Et rursus Isaías ait : Erit radix Jesse, et qui exsurget regere gentes, in eum gentes sperabunt. Deus autem spei repletus vos omni gaudio et pace in credendo : ut abundetis in spe et virtute Spiritus sancti. Certus sum autem, fratres mei, et ego ipse de vobis, quoniam et ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere. Audacius autem scripsi vobis, fratres, ex parte, tamquam in memoriam vos reducens : propter gratiam, quæ data est mibi a Deo, ut sim minister Christi Jesu in gentibus, sanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblationis accepta, et sanctificata in Spiritu sancto. Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum. Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus in obedientiam gentium, verbo et factis : in virtute signorum et prodigiorum, in virtute Sp*ædificationem*, Graeco tamen ipso textu contradicente.

^d Cum Graecis plerisque libris nos, pro vos Palatinus ms. præfert.

ritus sancti : ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi. Sic autem prædicavi Evangelium ^a hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem : sed sicut scriptum est : Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt : et qui non audierunt, intelligent. Propter quod et impediabar plurimum venire ad vos ^b et prohibitus sum usque adhuc. Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam præcedentibus annis : cum in Hispaniam proficiisci cœpero, spero quod præteriens videam vos, et a vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte frutus fuero. Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministriare sanctis. Probaverunt enim Macedonia, et Achæia, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem. Placuit enim eis, et debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles : debent et in carnibus ministrare illis. Hoc igitur cum consummavero, et assignavero eis fructum hunc : per vos proficiscar in Hispaniam. Scio autem quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis ^c Evangelii Christi viciniam. Obsecro ergo vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, et per charitatem sancti Spiritus, ^d ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus qui sunt in Iudea, et obsequii mei oblatio accepta fiat in Jerusalem sanctis, ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, et refrigeretur vobiscum. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

[Cap. XVI.] Cominendo autem vobis Phœben sororem nostram, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est in Cenchris : ut eam suscipiatis in Domino digne sanctis : et assistatis ei in quocumque negotio vestri indigerit; etenim ipsa quoque astitit multis, et mihi ipsi. Salutate Priscam et Aquilam adjutores meos in Christo Jesu (qui pro anima mea suas cervices supposuerunt : quibus non solus ego gratias ago, sed et cunctæ Ecclesiæ gentium); et domesticam Ecclesiam [Ms. domestica Ecclesia] eorum. Salutate Epænetum dilectum mihi, qui est primitivus Asiæ in Christo. Salutate Mariam, quæ multum la-

A boravit in vobis. Salutate Andronicum et Julianum [Ms. Julian], cognatos et concaptivos meos : qui sunt nobiles in Apostolis, qui et ante me fuerant in Christo. Salutate Ampliatum dilectissimum milii in Domino. Salutate Urbanum adjutorem nostrum in Christo ^e Jesu, et Stachyn d'ectum meum. Salutate Appellen probum in Christo. Salutate eos, qui sunt ex Aristoboli domo. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos, qui sunt ex Narcissi ^f domo, qui sunt in Domino. Salutate Tryphænam et Tryphosam, quæ laborant in Domino. Salutate Persidem clarissimam, quæ multum laboravit in Domino. Salutate Rufum electum in Domino, et matrem ejus, et meam. Salutate Aeyneritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen, et qui cum eis sunt, fratres. Salutate Philologum et Julianum; Nereum et sororem ejus, et Olympiadem, et omnes, qui cum eis sunt, sanctos. Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes Ecclesiæ Christi. Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones et offendicula, præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt, et declinate ^g ab aliis. Hujuscemodi enim Christo Domino nostro non serviant, sed suo ventri, et per dolces sermones, et benedictiones, seducunt corda innocentium. Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est. Gaudco igitur in vobis. Sed volo vos sapientes esse in bono, et simplices in malo. Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. Salutat vos Timotheus adjutor meus, et Lucius, et Jason, et Sosipater, cognati mei. Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino. Salutat vos Cainus hospes meus, et universa Ecclesia. Salutat vos Erastus arcarius civitatis, et Quartus, frater. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen. Ei autem, qui potens est vos confirmare iuxta Evangelium meum, et prædicationem Jesu Christi, secundum revelationem mysterii temporibus æternis, taciti (quod non patet factum est per Scripturas Prophetarum secundum præceptum æterni Dei, ad obedientiem fidei), in cunctis gentibus cogniti, soli [Ms. cognito solo] sapienti Dco per Jesum Christum; cui honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

C

Explicit Epistola B. Pauli apostoli ad Romanos.

^a Neque in Græco pronomen *hoc* resonat, neque in Palatino ms.

^b Ex Valesii lectionibus, καὶ ἐξωλύθην μέχρι νῦν, prodiit Latine, et prohibitus sum usque adhuc, quæ tamen verba in Palatino ms. omnino non habentur.

^c Desideratur in Palatino ms. Evangelii, quod nomen e Græcis quoque nonnullis mss. abest.

^d Pro his verbis, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me, etc., in Palatino ms. legitur, ut sollicitudinem impertiamini mihi in orationibus pro me, etc.; quod est quidem proprius ad Græcum textum, συναγωγίσασθαι μοι ἐν ταῖς προστυχίαις ὑπὲρ ἴμου πρὸς τὸ Θεὸν κ. τ. λ.

^e Nomen Jesu, hic loci cum Græcis libris Palatinus quoque ms. lacet.

^f Non addit Palatinus ms. *domo*, juxta Græcum textum, quod tamen nomen subintelligitur. Mox plus in eodem ms. habetur, quæ multum laborant, quod tamen adverbium secundis ibi additum est curis, et Græcus ipse textus nescit. Denique Persidam pro Persidem legitur, ut et paulo post Herman, pro Hermen.

^g Rectius ab illis, pro ab aliis, cum in Græco, ium in Palatino ms. legitur. Paulo post reticetur nostro, ubi dicitur, *Jesu Christo Dominu nostro.*